

Jerzy S. Kowalski

Stanisław Moniuszko – wileńskie, warszawskie i krakowskie reminiscencje

Rok Stanisława Moniuszki obfitował w wiele wydarzeń kulturalnych, koncertów, wystaw. Jesienią 2019 przebywał na Litwie Stanisław Dziedzic – dyrektor Biblioteki Kraków oraz członek Rady Muzeum Niepodległości. Jego wizyta w Centralnej Bibliotece Miasta Wilna obfitowała w wiele spotkań oficjalnych, dyskusji, wykładów. Na jednym zaprezentowano album *Stanisław Moniuszko* wydany w prestiżowej serii *Wielcy Polacy*, realizowanej przez Muzeum Niepodległości oraz Prowincjonalną Oficynę Wydawniczą. Edycja monografii wielkiego kompozytora uzyskała niezwykle ciepłe przyjęcie. Podkreślano nie tylko walory wydawnicze i kunszt drukarski. Szczególne zainteresowanie wzbudziły faksymile pierwodruków utworów Stanisława Moniuszki oraz wiele nieznanymi fotografii kompozytora. Zbiory polskich muzeów obfitują w bogatą ikonografię, nieczęsto upowszechnianą. Podobnie informacje bibliograficzne z Litwy nie mają częstego dostępu do polskiego czytelnika. Komplementując warszawskiego wydawcę muzealnego zgłaszano pretensje, że album ten nie ma tłumaczenia na język naszych sąsiadów. Z drugiej strony postanowiono udostępnić Bibliotece Kraków szereg publikacji litewskich oraz reprodukcje z tamtejszej prasy. Powstał też pomysł, aby nawet po zakończeniu Roku Moniuszki (trwającego w wyniku uchwały Samorządu Województwa Mazowieckiego oraz Senatu RP w 2019 roku) kontynuować współpracę wykorzystując „Rocznik Biblioteki Kraków” oraz kwartalnik „Niepodległość i Pamięć” oraz „Rocznik Kresowy”, wydawane w Muzeum Niepodległości.

Spotkanie muzealników i bibliotekarzy, zainicjowane przez Stanisława Dziedzica, miało swoją kontynuację 9 stycznia 2020. Otworzono wtedy wystawę „Stanisław Moniuszko. Krakowskie i wileńskie reminiscencje”. Ponieważ postanowiono eksponować rękopisy oraz pierwodruki utworów wielkiego kompozytora, zorganizowano ją w Bibliotece Jagiellońskiej. Wiele z tych „białych kruków” o wielkiej muzealnej wartości upowszechniono we wspomnianym albumie Muzeum Niepodległości. Bibliotekarze krakowscy podnosili podobne kwestie, co ich koledzy litewscy. Album zyskałby międzynarodową sławę, gdyby wydano go w obcych językach. Stanisław Moniuszko mógłby w ten sposób również zyskać międzynarodowe konotacje, przynajmniej wśród badaczy i bywalców bibliotek. Komentując znajdujące się w albumie plakaty moniuszkowskie, archiwalne oraz współczesne (z imprez moniuszkowskich, festiwali), znajdujące się w albumie, postulowano, aby w przyszłości opublikować więcej z przykładów tej współczesnej sztuki, bowiem zbiory Muzeum Niepodległości nie są w tej materii obfite. Pojawił się też postulat upowszechniania bibliografii moniuszkowskiej, międzynarodowych zestawień bibliografii druków zwartych, nut, a nawet wycinków prasowych.

Kraków godnie uczył Stanisława Moniuszkę. Wprawdzie gościł go zaledwie dwa razy. W roku 1858, będąc przejazdem, kompozytor spędził w mieście kilka dni, zwiedzając najważniejsze zabytki i składając wizyty towarzyskie. Drugi pobyt, w roku 1867, trwał już kilka tygodni i zaznaczył się wydarzeniami dla historii miasta istotnymi, jednak w życiu Stanisława Moniuszki był to niewiele znaczący epizod. Najgłębiej związała go z Krakowem jego twórczość.

W oficjalnym komunikacie organizatorów czytamy:

Gromadzone przez stulecia zbiory Biblioteki Jagiellońskiej przechowują ślady obecności w kulturze wybitnych jednostek. Kolekcja zbieranych przez Bibliotekę od połowy XIX stulecia druków muzycznych nie mogła nie zawierać twórczości najwybitniejszego kompozytora pieśni tamtych czasów. Z 237 odnotowanych przez bibliografie pierwodruków utworów Stanisława Moniuszki w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej znalazło się przeszło sześćdziesiąt, w tym kilka woluminów, które obecnie są jedynymi istniejącymi egzemplarzami.

Na wystawie pokazano najcenniejsze i najciekawsze dokumenty drukowane i rękopiśmienne, związane z osobą Stanisława Moniuszki, ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej. Za pomocą prezentacji multimedialnych wyeksponowano prace badawcze o profilach muzykologicznym, historycznym, ale też artykuły popularne, zaczerpnięte z codziennej litewskiej prasy, w których

zamieszczono relacje z moniuszkowskich uroczystości i innych bieżących wydarzeń z nim związanych.

Maria Porębska – kurator krakowskiej wystawy – powiedziała PAP, że na ekspozycji są najcenniejsze i najciekawsze dokumenty drukowane i rękopiśmienne związane z osobą Stanisława Moniuszki, kompozytora, dyrygenta i pedagoga. Zwiedzający mogą zapoznać się także z recepcją jego twórczości w życiu kulturalnym dzisiejszego Wilna, bowiem prezentacja powstała we współpracy z Biblioteką Centralną Miasta Wilna.

Kurator zwróciła uwagę na fundamentalne prace o życiu i twórczości Stanisława Moniuszki autorstwa Witolda Rudzińskiego¹ wydawane w języku polskim i litewskim:

Prace te w sposób symboliczny stanowią duchowy pomost pomiędzy ojczystą refleksją naukową a dzisiejszym życiem kulturalnym rodzinnego miasta Stanisława Moniuszki (...). Wartość historyczno-muzyczna nie jest jedynym walorem prezentowanych dokumentów, ponieważ stanowią one również cenny zabytek sztuki drukarskiej i szerzej pojętego edytorstwa muzycznego (...), pierwodruki utworów Moniuszki pozwalają poznać tajniki XIX-wiecznego rzemiosła: techniki litograficzne, estetykę druku muzycznego, gatunki papieru, szatę graficzną, liternictwo. Ciekawym wątkiem wydaje się również splot losów Stanisława Moniuszki i wydających jego kompozycje księgarń nakładowych. Wydawnictwa Bote & Bock czy warszawskie firmy Rudolfa Friedleina oraz Gebethnera i Wolffa budowały swoją pozycję w ścisłym sprzężeniu z karierą kompozytorską Stanisława Moniuszki, dzieląc zarówno jego niepowodzenia, jak i rozwijając się dzięki sukcesom publikowanego autora. (...) Z 237 odnotowanych przez bibliografie pierwodruków utworów Stanisława Moniuszki, w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej znalazło się przeszło 60, w tym kilka woluminów, które obecnie są jedynymi istniejącymi egzemplarzami.

Rima Gražienė – dyrektor Centralnej Biblioteki Miasta Wilna zaprezentowała cyfrowe odbitki prasy litewskiej z informacjami poświęconymi Stanisławowi Moniuszce. Każdemu litewskiemu eksponatowi towarzyszyła polska wersja przetłumaczona i przygotowana przez Marinę Invinską.

Wystawie towarzyszył informator opracowany przez Małgorzatę Kusak. Muzeum Niepodległości wymienione zostało jako partner projektu, zamieszczono logotyp tej instytucji Samorządu Mazowieckiego. Izabela Ronkiewicz-Brağiel, podsumowując wystawę i omawiając towarzyszące wydawnictwo, napisała:

¹ V. Rudzinskij, *Moniūško*, avt. per. s pol. E. Bessonovoj i R. Kašer, *Gosudarstvennoe muzykal'noe izdatel'stvo*, Moskva 1960; W. Rudziński, *Moniuszko i jego muzyka*, wydanie 4, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1988; Idem, *Stanislavas Moniūska – žmogus ir kūrėjas*: [monografija] / Vitloldas Rudzinskis; iš lenkų kalbos vertė Jonas Šukys, red. R. Jackutė, Muzika, Vilnius 1993.

Informator wystawy stanowi fascynujące źródło informacji na temat życia i twórczości kompozytora. Znajdujące się na wystawie współczesne wydawnictwo litewskie w sposób istotny rozszerzają naszą wiedzę o recepcji twórczości oraz znajomości życia polskiego kompozytora².

Wspólny projekt krakowsko-wileńsko-warszawski warto kontynuować.

Jerzy S. Kowalski

**Wystawa „Stanisław Moniuszko. Krakowskie i wileńskie reminiscencje”,
Biblioteka Jagiellońska, Kraków 9 stycznia – 7 lutego 2020.**

² I. Ronkiewicz-Brańciel, *Zakończenie Roku Stanisława Moniuszki w Bibliotece Kraków*, „Biblioteka Kraków. Informator czytelniczo-kulturalny”, nr 1 (26), Kraków 2020.